

Zahrada v nás, detail v ilustraci

The gardens inside us, detail in illustration

Tereza Marianová

Aby zahrada vzkvétala, potřebuje kypřit, plít a zalévat. Nebo ji můžeme nechat růst divoce a volně a být zvědaví, jaké ovoce to přinese. Někdo zbožňuje ohraničené záhony s černou hlínou a bílým písečkem jako políčka šachovnice, jiný rád zmizí v přerostlé trávě. Jeden se kaboní, že jeho pitko pro ptáky zase zapadalo listím, a dalšímu je to fuk, hlavně, aby už přiletěl ten brkoslav severní, na kterého od minulé zimy čeká. Zahrada je jako její člověk. Anebo je to obráceně? Zahradník nebo návštěvník, dobrodruh, co prolezl plotem, nebo zenový mistr, každý, kdo vejde do zahrady, si nese jednu zahradu v sobě. Jako sluneční paprsky odráží i náš vnitřní svět. Je to privátní, vlastní a jedinečně osobní zahrada a málokdo nakoukne skrz její vrzající branku. Přesto si ji i cizinec může prohlédnout.

Zahrada v nás rozkvetne díky ilustraci. A je to krásné přirovnání, které skýtá velké množství příměrů: zahrady štavnaté, rozlehlé jako anglický park, sady plné míšpulí nebo vyprahlé jako planina Nazca. Konečně, stačí se podívat kolem sebe. Umění je jedním velkým parkem, někdy zábavním, někdy Olšanským, ale vždycky si vyberete. Každý tvoří jinak, buď v souladu, či v rozporu se svým zahradním architektem. Jeden ilustrátor používá linku a pěstuje mentální kaktusy, jiný tvoří barevné skvrny a jeho zahrada je šedivá. Můžeme se snažit světu otevřít své botanikum. Podívej, vážený hoste, tadyhle mi vyrostl keříček, nebo se naopak snažit na svůj dvorek přivést světlo a teplo, které tolik postrádá. Pěstování vnitřní zahrady je stejně důležité pro zahradníka i pro jejího návštěvníka. A ilustrátoři bývají velmi inspirativními zahradníky.

Stejně jako zahrada voní za hradem, zkrášlí ilustrátorova zahrada i hrad autorův. Může doplnit monumentální Carcassone nebo dětský hrad z pisku. Může ho vylepšit a může ho obrátit v zámek hrůzy. A když ilustrátor přestane být královským zahradníkem, dějí se věci. Výtvarník staví hrad sám, a je to často podivuhodné, neuvěřitelné,

snové a... nebo kůlnička, kolem které se plevelí husí packa.

Konec povídání, zvu vás do své zahrady. V duchu vidím klášter. Ve zdech se možná skrývá Madame Bonacieux nebo buddhistický mnich a nad záhony bzučí včely. Zelenina pro klášterní kuchyni zraje a léčivé byliny voní. Je to prosté. Máloco se dostane za kamennou zeď a ve skriptoriu se pilně iluminuje. Pečlivá práce s detailem, linií a ornamentem se podřizuje textu stejně jako hrabičky upravující božské záhony. Myslí si, že je většinou důležité, aby ilustrátor posloužil textu a vyšel vstříc čtenáři. Ale není to žádné dogma. I v andělské zahradě se pod salátem skrývá myš. Živý detail v zahradě i ilustraci, který nahlodá myšlenkové pochody čtenáře. Aha, ono to může být i takhle. A helemese, toho jsem si předtím nevšiml. Pokud ilustrace překročí rámeček textu, dokáže ledacos. Příběh dokreslí, posune, vybarví, skryje a hned či za čas odhalí další informace. Znáte to, jako děti jste měli oblíbené knihy, které jste viděli stokrát, a ty dobré, s vynikajícími ilustracemi, s vámi rostly a postupně jste viděli víc a víc, až jste nakonec spatřili všechno. Pak stačilo pár let, velryba se změnila v mrože a mohli jste začít znovu. Knihy a jejich ilustrace tohle dokáží. Je to úžasné. Kniha působí jako individuum, samostatná entita a osobnost. Terry Pratchett napsal, že knihy jsou magické a nahromaděné, dokáží ohýbat časoprostor. S malou úpravou s ním souhlasím a dodávám, že na začátku tohoto kouzla stál ilustrátor a autor.

Patříme-li mezi ty, jejichž zahrada dokáže prorůst časem, ať máme pevné kořeny. Zní to jako protimluv, ale není. Zahrada nezvadne ani ji neokoušou mšice, když je nadčasová a správně založená. Pro dobrého ilustrátora je nesmírně důležité hodně znát a hodně číst. Líbí se mi, když kromě skvělého řemesla, vynikající stylizace nebo jedinečného výtvarného nápadu obsahují ilustrace nějaké tajemství navíc. Když za tím vizuálem něco je. To pak ilustrace

začnou žít na vlastní pěst a v knize můžete mít najednou příběhů více. Jsou vrostlé do sebe, že se stírají jejich hranice, nebo se navzájem doplňují.

Jak pracuji s ilustrací volnou nebo knižní já? Od dětství jsem s požitkem ležela v encyklopediích a pátrala po nových znalostech a souvislostech. Těžko se opouští vlastní zahrada, proto mi to zůstalo dodnes. Posedlost věděním a jeho předáváním dál. A nespokojím se s polovičním řešením. Když jsem pracovala na své autorské knize *Velký příběh Velké pardubické*, potřebovala jsem mít správně nakreslené všechny historické reálie. Například v epizodě s Ferdinandem Palyzou, který vyhrál dostih v roce 1953 na koni Junák, daroval prý po dostihu jezdcí prezident Zápotocký zlaté hodinky. Rodina Palyzových už o hodinkách nevěděla, někde se ztratily, tak jsem započala pátrání po konkrétním modelu. Pro celou knihu to byl drobný detail, snadno se dal vynechat nebo nějak „zašulit“, ale to, že pátrání bylo stále marné, způsobilo, že jsem se nemohla vzdát. Hodináři, historici, archiv Kanceláře prezidenta republiky, nikdo nevěděl. Honba to byla dobrodružná, leč času bylo málo. Nakonec jsem usoudila, že lpění na detailu v ilustraci tady není na místě, a dosud nevím, jaké hodinky to byly.

Míra detailu by měla být uvážena. Příliš propracovaná ilustrace, pokud to zrovna není její koncept, je často na škodu svobody a jejího vyznění. Mám ráda detaily, ať už faktické nebo výtvarné, a tak se musím občas brzdit, abych svoji tvorbu moc „neutáhla“. Přesto miluji, když do ilustrace mohou schovat něco z toho, co jsem se naučila, co vím, co s tématem souvisí a čeho si pozorné oko všimne a je potěšeno. Zároveň obdivuji výtvarníky, kteří omezeným množstvím prostředků dokážou sdělit mnoho a někdy všechno. Asi to nikdy nebude můj způsob práce, ale alespoň se, doufám, poučím.

Zahrada vnitřní a zahrada ilustrátorská je živý organismus, který se neustále vyvíjí:

od prvních skic k hotové ilustraci, obrazu, kdy se způsob výtvarného vyjádření proměňuje pod rukama a občas zaběhne tam, kde bychom ho nečekali, po celoživotní proměnu výtvarného stylu. Pamatuji si na svůj rozhovor s Adolfem Bornem v jeho ateliéru, když poznamenal, že lidé chtějí pořád jenom „Borna“, a když zkusí něco jiného, přesto bytostně svého, brblají.

V post-post moderní době jako by nám došla jména pro epochy i umělecké směry. Můžeme kreslit a malovat, jak chceme, a tahle svoboda nám dává možnost pracovat v souladu s našimi vnitřními záhonky, arborety a palouky. Přesto bychom v době individualismu neměli zapomínat na to, čím ilustrace je – služebníkem, nebo spíš partnerem textu. Kvetme společně a kvetme do detailu.

The gardens inside us, detail in illustration

For a garden to bloom, it needs to be hoed, weeded and watered. Or we can let it grow wildly and freely and wonder what fruits it will bring. Some people adore edged flower beds with black soil and white sand like fields on a chessboard, others prefer to disappear into the long grass. One complains that his bird bath is clogged up with leaves again, while another couldn't care less, as long as the northern waxwing he has been waiting for since last winter makes an appearance. A garden is like its person. Or is it the other way round? Gardener or visitor, adventurer who has climbed over the fence, or zen master – everyone who enters a garden carries a garden within them. It reflects our inner world like the sun's rays. It is private, our own and uniquely personal garden, and few people look through its squeaking gate. And yet a stranger can look around it. The garden in us blooms thanks to illustration. This is a fine comparison, which hides a large number of likenesses: gardens that are juicy, extensive as an English park, orchards full

of medlars or parched as the Nazca plain. It is enough to look around you. Art is one big park, sometimes an amusement park, sometimes a cemetery, but you can always choose. All artists create differently, either in keeping with their garden architects or at odds with them. One illustrator uses lines and grows mental cactuses, another creates coloured stains and his garden is grey. We can try and open our botanical garden up to the world. Look, dear guest, I've got a little shrub growing here, and this is where I'm trying to get a bit of light and warmth into my back yard, which it so much needs. Tending one's inner garden is important both for gardener and visitor. And illustrators are generally very inspirational gardeners.

Just as the scent of a garden wafts beyond the castle, the illustrator's garden will also beautify the author's castle. It may accompany a monumental Carcassonne or a children's sandcastle. It may improve it or it may turn it into a house of horror. When an illustrator stops being a royal gardener, things start to happen. The artist builds a castle himself, and it is often remarkable, incredible, dreamlike... or it is a shed with ground elder growing round it. Enough talking, I invite you into my garden. In my mind I see a monastery. The walls maybe hide Madame Bonacieux or a Buddhist monk, and there are bees buzzing above the beds. The vegetables for the monastery kitchen are ripening, and the herbs are fragrant. It is simple. Few things penetrate behind the stone wall, and in the scriptorium there is diligent illumination going on. The careful use of detail, line and ornament is subordinated to the text just like the rakes that rake the divine seed beds. I think it is fairly important that an illustrator should serve the text and help the reader. But it is not dogma. Even in an angels' garden there is a mouse hiding under the lettuce. A living detail in the garden and illustration which gnaws at the reader's thought processes. Aha, maybe it's like that. Oh look, I didn't notice

that before. If an illustration goes beyond the framework of the text, it can achieve all sorts. The story adds, shifts, colours, hides, and straight away or in a while will reveal further information. You know how as children you had your favourite books that you had seen a hundred times, and the good ones, with fantastic illustrations, grew with you and gradually you saw more and more, until at last you had seen it all. Then all it took was a few years, the whale changed into a walrus, and you could start again. Books and their illustrations manage this. It is amazing. A book acts like an individual, an independent entity, a personality. Terry Pratchett wrote that books are magic, and that when there are large quantities of them they can bend space and time. With a slight amendment, I agree with him, and add that at the beginning of this magic were the illustrator and author.

If we are one of those whose garden becomes overgrown with time, we should have firm roots. This sounds like a contradiction, but it is not. A garden will not wilt and neither will it be ravaged by greenfly if it is timeless and properly established. For a good illustrator it is incredibly important to know a lot and read a lot. I like it when, in addition to brilliant craftsmanship, excellent stylisation and a unique artistic idea, illustrations include some sort of additional secret – when there is something behind the visual. Then the illustrations start to live their own life, and you can suddenly find more than one story in the book. They have grown into each other so much that their borders are blurred, or they complement each other.

How do I work with illustration, whether free or in books? Since I was a child I have loved to read encyclopaedias and hunt for new knowledge and connections. It is hard to leave your own garden, and so it remains in me today. An obsession with knowledge and handing it on. And I am not satisfied with

half measures. When I was working on my auteur book *The Great Story of the Great Pardubice Steeplechase*, I needed to have all the historical artefacts properly drawn. For example, in the episode with Ferdinand Palyza, who won the race in 1953 on the horse Junák, President Zápotocký is said to have given him a gold watch after the race. The Palyza family knew nothing about the watch, it had been lost somewhere, so I started to look for a specific model. For the book as a whole it was a minor detail, which could easily be left out or somehow hidden, but the fact that the search continued to get nowhere meant that I was unable to give up. Watchmakers, historians, the archive of the office of the president of the public – no one knew. It was an adventurous hunt, but there was not much time. In the end I decided that getting bogged down in a detail of the illustration was not what was needed here. I still do not know what sort of watch it was.

The degree of detail should be balanced. Overly-detailed illustration, unless this is the actual concept, is often to the detriment of the freedom and energy of its ultimate impression. I like details, whether factual or artistic, and this means I sometimes have to hold myself back so that I do not let my work drag out too much. Still, I love it when I can hide in a drawing something I have learned, something I know, which is connected with the theme and which a careful eye will notice and enjoy. At the same time I admire artists who, with limited means of expression, are able to impart a good deal, sometimes everything. This will probably never be the way I work, but I hope that at least I can learn. The inner garden and the illustrator's garden is a living organism that is continually developing: from the first sketches to the finished illustration, the picture, when the method of artistic expression changes in our hands and sometimes ends up somewhere we would not expect it, after a lifetime transformation of our artistic style. I remember interviewing

Adolf Born in his studio when he remarked that people only ever want 'Born', and if he tried something different, even if it was something essentially his, they complained.

In the post-post-modern period it is as if the names for epochs and artistic directions have run out. We can draw and paint as much as we want, and this freedom gives us the ability to work in keeping with our inner flowerbeds, arboreta and glades. Nevertheless, in the age of individualism we should not forget what illustration is – the servant, or rather the partner of the text. Let us bloom together and let us bloom in detail.

Bibliografie / Bibliography

vlastní tvorba / own work:

MARIANOVÁ LUKEŠOVÁ, Tereza.

To jsem z toho jelen: vyprávění o české přírodě a jejích lidech.

Praha: Euromedia Group, 2019.

ISBN 978-80-7617-811-3.

MARIANOVÁ, Tereza. *Velký příběh*

Velké pardubické. Praha: Albatros, 2020.

ISBN 978-80-00-05969-3.

